

Marek Bosak

Nurty współczesnej filozofii

Течения современной философии

Leszek Gawor, Zbigniew Stachowski (red.), *Filozofia współczesna*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz – Warszawa – Lublin 2006, ss. 496

Rozpoczynający się właśnie rok 2009 dla historyków filozofii oraz czytelników zainteresowanych współczesną myślą filozoficzną zapowiada się naprawdę interesująco. Już w pierwszej jego połowie na półki księgarń trafić ma dzieło budzące, zdaniem W. Stróżewskiego, „niekłamany podziw”¹ – *Historia filozofii XX wieku. Nurty* autorstwa Tadeusza Gadacza². Zanim jednak będziemy mogli zapoznać się z pierwszymi trzema tomami tej monumentalnej pracy (podzielona jest ona na dwie części, część pierwsza obejmuje sześć tomów, z czego trzy mają ukazać się w tym roku)³, warto zwrócić uwagę na wyda-

ną pod koniec 2006 roku pozycję także poświęconą współczesnej myśli filozoficznej. Licząca prawie pięćset stron (496) *Filozofia współczesna*, wydana pod red. Leszka Gawora i Zbigniewa Stachowskiego, stanowi bowiem, jak dotąd, w literaturze polskiej, jedną z obszerniejszych prac stawiających sobie za cel prezentację panoramy współczesnej myśli filozoficznej⁴. Książka zawiera dwadzieścia jeden rozdziałów prezentujących główne nurty oraz zjawiska charakterystyczne dla filozofii współczesnej. Zamieszczone w pracy teksty, liczące zazwyczaj po dwadzieścia kilka stron, skupiają się w większości przypadków na systematycznym przedstawieniu problemów i zagadnień podejmowanych w ramach prezentowanych nurtów. Tę cechę pracy szczególnie

¹ Krótkie recenzje prof. dra hab. W. Stróżewskiego oraz innych wybitnych polskich filozofów zamieszczone zostały w bezpłatnych materiałach promocyjnych książki (s. 28–31) rozprowadzanych wśród uczestników VIII Polskiego Zjazdu Filozoficznego.

² Wydawnictwo Znak, nakładem którego pozycja ma się ukazać, informuje, że dostępna będzie ona w sprzedaży od 23 lutego 2009. Zobacz <http://www.znak.com.pl>

³ Informacja ta zamieszczona została w bezpłatnych materiałach promocyjnych książki (tylna

okładka) rozprowadzanych wśród uczestników VIII Polskiego Zjazdu Filozoficznego.

⁴ Do najbardziej znanych opracowań polskich autorów prezentujących najważniejsze kierunki w filozofii współczesnej zaliczyć chyba można następujące pozycje: Z. Kuderowicz (red.) *Filozofia współczesna*; A. Miś, *Filozofia współczesna. Główne nurty* oraz W. Mackiewicz, *Filozofia współczesna w zarysie*.

docenić powinni czytelnicy pragnący usystematyzować już posiadane wiadomości lub osoby dopiero zapoznające się z problematyką filozoficzną. Zwłaszcza w ostatnim z wymienionych przypadków praca ta może okazać się cenna – z powodzeniem bowiem może posłużyć jako swego rodzaju mapa ułatwiająca orientację w gąszczu filozoficznych stanowisk.

Interesującymi przykładami prezentacji nurtów filozoficznych poprzez odwołanie się do charakteryzujących je problemów są rozdziały autorstwa Ludwika Stommy (*Strukturalizm*) oraz Zbigniewa Stachowskiego (*Katolicka nauka społeczna*). W pierwszym przypadku czytelnik spotyka się z tekstem, w którym autor nie tylko opisuje podstawowe przesłanki i tezy strukturalizmu, ale też wskazuje na jego aktualność i zasadność. Rozdział stanowi raczej przedstawienie najważniejszych argumentów na rzecz podstawowych tez strukturalizmu niż encyklopedyczne zestawienie poglądów poszczególnych myślicieli. Strukturalizm, w ujęciu Stommy, nie jest zatem tylko częścią historii myśli, ale stanowi wciąż aktualną podstawę dla dalszych badań nad kulturą. Aktualność podejmowanych problemów podkreśla także tekst autorstwa Z. Stachowskiego traktujący o katolickiej nauce społecznej. Rozdział ten to nie tylko prezentacja społecznej doktryny Kościoła katolickiego, której historia, jak pisze autor, zbieżna jest z historią dokumentów pontyfikalnych (s. 327), ale i jej krytyczna analiza. Autor wskazuje np., że jednym z najważniejszych elementów inspirujących Koś-

ciół do podjęcia problematyki społecznej była rysująca się możliwość rozwiązania najbardziej palących kwestii społecznych poza jego instytucjonalnymi strukturami (ruchy robotnicze) i wbrew eklezjalnym interesom (s. 325). Podobne przyczyny wymusiły też, zdaniem autora rozdziału, ewolucję oficjalnego stanowiska Kościoła w kwestiach społecznych. Stanowisko to w swej aktualnej postaci przedstawione jest w tekście w oparciu o analizę koncepcji pokoju, pracy, kultury oraz postępu i rozwoju.

Ujęcie problemowe wyraźnie charakteryzuje także np. tekst Krzysztofa Kiliana poświęcony *Filozofii analitycznej*. Autor rozpoczyna swe rozważania od wskazania źródeł filozofii analitycznej, do których zalicza takie zjawiska, jak zwrot przeciw filozofii idealistycznej, proces sekularyzacji życia intelektualnego i kulturalnego czy wreszcie dostrzeżenie roli języka w nauce. Sama filozofia analityczna scharakteryzowana jest natomiast poprzez cztery podstawowe cechy, do których zaliczyć należy: uznanie aktywnej roli języka w zdobywaniu wiedzy o świecie; drobiazgowość podejścia do problemów filozoficznych; nastawienie kognitywne oraz intersubiektywne traktowanie procesu analizy. Czytelnik w rozdziale tym zapoznać się może także z przystępnie opisanymi podziałami filozofii analitycznej oraz z problemami filozoficznej analizy.

Właściwy dla większości rozdziałów opis poszczególnych nurtów filozoficznych poprzez odwołanie się do charakterystycznych dlań problemów nie oznacza, że w pracy w ogóle

brak obszerniejszych prezentacji myśli poszczególnych filozofów. Są one tu jak najbardziej obecne, ale służą zazwyczaj wyraźniejszej eksplikacji problemów właściwych danemu nurtowi filozoficznemu. Z sytuacją taką spotyka się czytelnik np. już w pierwszym rozdziale książki poświęconym pozytywizmowi. Wojciech Słomski, po uprzednim wskazaniu na najważniejsze przesłanki teoretyczne i założenia pozytywizmu, odwołuje się nieco szerzej do poglądów Augusta Comte'a, (poglądów, dodajmy, które zapewniły filozofowi miano ojca pozytywizmu), by później ukazać ich rozwinięcie w filozofii Johna Stuarta Milla i Herberta Spencera oraz ich związku z empiriokrytycyzmem Ernsta Macha i Richarda Avenariususa. Podobnie też postępuje Janusz Dobieszewski w rozdziale II, poświęconym marksizmowi. Autor ten charakteryzuje nie tylko teoretyczne źródła oraz najważniejsze twierdzenia autora *Kapitału*, ale i odwołuje się do trzech najbardziej wpływowych interpretacji jego myśli (model alienacyjny, model „obiektywistyczny zdominowany przez problematykę i terminologię ekonomiczną” oraz model eksponujący walkę klas jako przykład obecnego w relacjach społecznych antagonizmu). Rozdział ten nie pomija także „krytycznej autorefleksji marksizmu nad własnym stanem” (s. 46) występującej w szatach neomarksizmu czy marksizmu krytycznego.

Prezentację nurtu filozoficznego poprzez szersze odwołanie się do poglądów jednego z jego twórców odnajdziemy także w rozdziale poświę-

conym neokantyzmowi (*Neokantyzm marburski i badeński*), autorstwa Andrzeja L. Zachariasza, oraz w rozdziale poświęconym fenomenologii (*Fenomenologia – program i metoda filozofowania*) autorstwa Józefa Dębowskiego. W pierwszym z wymienionych autor dokonuje najpierw charakterystyki sytuacji teoretycznej i wynikających z niej przesłanek prowadzących do powrotu myślenia „wedle zaproponowanych przez niego [Kanta – M.B.] rozwiązań” (s. 51), aby później przejść do opisu neokantyzmu marburskiego i badeńskiego. Omówione tu zostają m.in. właściwe obu szkołom różnice w podejściu do myśli Kanta oraz w określaniu zadań i przedmiotu filozofii. Ponadto prezentacja drugiej ze szkół uzupełniona jest właśnie szerszą charakterystyką poglądów Heinricha Rickerta, „myśliciela, który nadaje dojrzały i pełny kształt filozofii szkoły badeńskiej” (s. 57). Podobnie – jak zaznaczałem powyżej – szersze odwołanie się do myśli E. Husserla, do jego krytyki psychologizmu oraz koncepcji filozofii służy J. Dębowskiemu jako podstawa, na której ukazane jest bogactwo całego nurtu fenomenologii.

Prócz wymienionych wyżej rozdziałów i autorów, czytelnik odnajdzie w opisywanej pracy równie interesujące teksty prezentujące neotomizm (Krzysztof Bochenek), pragmatyzm (Stanisław Jedynek), filozofię życia (Halina Rarot), personalizm (Krzysztof Bochenek), egzystencjalizm (Ignacy S. Fiut) czy postmodernizm (Magdalena Żardecka-Nowak). Praca uwzględnia w swych ramach również hermeneutykę (Marek Szula-

kiewicz), psychoanalizę (Magdalena Michalik-Jeżowska), XX-wieczną filozofię nauki (Kazimierz Jodkowski), myśl wojtyliańską (Zbigniew Stachowski), ekofilozofię (Ignacy S. Fiut) oraz europejski liberalizm (Zbigniew Drozdowicz). Nie brak w niej także odwołań do polskiej współczesnej myśli filozoficznej. Na uwagę zasługuje tu przeprowadzona przez K. Kiliana charakterystyka podstawowych założeń i tez konkretyzmu Tadeusza Kotarbińskiego oraz Z. Stachowskiego prezentacja próby uzasadnienia przez Karola Wojtyłę katolickiego tomizmu personalistycznego na gruncie fenomenologii. Warto przy tym zauważyć, że ostatni rozdział pracy, autorstwa L. Gawora, w całości poświęcony jest XX-wiecznej polskiej myśli filozoficznej.

Prezentowana książka, jak podkreślają sami redaktorzy, zaprojektowana została jako publikacja o charakterze podręcznikowym (s. 7). Pu-

blikacja przeznaczona jest przede wszystkim dla „wszelkich szczebli kształcenia uwzględniających w swych programach przedmiot »filozofia«” (s. 7). Projekt ten – co należy podkreślić – został dobrze zrealizowany. Książkę cechuje systematyczne, precyzyjne i jasne przedstawienie założeń, problemów i rozwiązań, jakie formułowane były w ramach opisywanych nurtów i zjawisk charakterystycznych dla XX-wiecznej filozofii. Niewątpliwą zaletą publikacji jest także prosty i klarowny język, którym posługują się autorzy zamieszczonych w niej tekstów. Sprawia on, iż książka warta jest polecenia nie tylko studentom i osobom zawodowo z filozofią związanym, ale wszystkim zainteresowanym filozoficzną problematyką. Edukacyjną wartość książki podnoszą także bibliografie zamieszczone na końcu każdego z rozdziałów oraz obecny na ostatnich stronach pozycji indeks nazwisk.